

Úvod

Na téma Těšínského Slezska, čímž máme na mysli jeho polskou i českou část, i Zaolší vzniklo již relativně velké množství textů – článků, monografií, sborníků apod. Těšínské Slezsko i Zaolší je jak předmětem výzkumů, které jsou poté publikovány v odborných publikacích, tak také tématem populárně naučné literatury a v nespolední řadě se objevují také beletrie zabývající se touto oblastí.

Téma Těšínského Slezska je relativně dobře probádáno, pokud jde o historii Těšínského Slezska, popis různých historických událostí týkajících se tohoto regionu, otázky národní a regionální identity, národnostní spory, vztahy mezi národnostmi, které obývali či obývají tento region či jazykovou otázku. Pokud však jde o školství s polským vyučovacím na území celého Těšínského Slezska nebo Zaolší, existuje na toto téma několik starších prací, například monografie Józefa Macury *Z dziejów szkolnictwa polskiego na Zaolziu (Z dějin polského školství na Zaolší)* či Józefa Chlebowczyka *Szkolnictwo na przełomie wieków (Školství na přelomu století)*.

Téma Těšínského Slezska a Zaolší je zajímavé pro výzkumníky žijící a bádající po obou stranách řeky Olše, jak české, tak polské. V České republice se tomuto tématu nejvíce věnují na Ostravské univerzitě. Vzpomeňme například publikace z oblasti polonistiky, obecné lingvistiky či dialektologie Ireny Bogocz nebo publikace z oblasti obecné lingvistiky a polonistiky Jany Raclavské, četné monografie a vědecké články z oblasti folkloristiky, dialektologie a etnografie Karola Daniela Kadłubca, výzkumy týkající se polské národnostní menšiny a regionální identity Tadeusze Siwka nebo odborné i populárně naučné publikace Józefa Szymeczka zabývající se historií Zaolší. V Polské republice se tématu Těšínského Slezska a Zaolší věnují především na Opolské univerzitě (Uniwersytet Opolski) a na Slezské univerzitě v Katovicích (Uniwersytet Śląski w Katowicach). Z výzkumníků pracujících na Slezské univerzitě věnující se této oblasti můžeme zmínit Halinu Rusek, která se zabývá kulturou a vzory způsobu života polských rodin na Zaolší, tématem náboženského vyznání obyvatelstva tohoto regionu či národní identitou obyvatel Zaolší, nebo Barbaru Grabowskou, která se věnuje zejména oblastem multikulturní a regionální výchovy, regionální a národní identity, a také Jolantu Suchodolskou, která se zabývá především multikulturní výcho-

vou. W rámci Opolské univerzity chceme zmínit především významnou osobnost Zenona Jasińskiego věnující se již od 70. let 20. století výzkumu problematiky kulturně osvětové činnosti polské národnostní menšiny na Zaolší. Právě díky Zenonu Jasińskému i historikovi Bogdanu Cimałovi vyšel na Opolské univerzitě obsáhlý i rozsáhlý, několikařilný *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i na Słowacji* (*Lexikon Poláků v České republice a na Slovensku*).

Cílem této monografie bylo představení, analýza a sumarizace nejvýznamnějších událostí, vývojových rysů, statistických údajů a dalších jevů týkajících se problematiky školství v regionu Těšínského Slezska. Především se zaměřujeme na oblast školství s polským vyučovacím jazykem, a to od jeho počátků do současnosti.

Větší část práce realizována metodami historicko-pedagogického výzkumu se věnuje popisu vývoje školství na celém území Těšínského Slezska od prvních škol, které se na tomto území objevují spolu se šířením křesťanství v 9. století, až po současnost. Nejprve naznačujeme hlavní vývojové rysy školství v rámci celého území Těšínského Slezska, tedy jeho dnešní české i polské části. Po roce 1860, tedy po vzniku polských škol se zaměřujeme pouze na polské školy, terémem našeho výzkumu však stále zůstává celé území Těšínského Slezska, tedy jak jeho dnešní česká, tak i polská část, a to až do rozdělení území na polskou a českou část, tedy do roku 1920, neboť se až do roku 1918 jednalo o jednotné území v rámci Habsburské monarchie, přičemž hranice mezi Polskou a Československou republikou byly definitivně stanoveny až v roce 1920. Do roku 1920 nelze vývoj školství popsat jen v rámci dnešní české části Těšínského Slezska, právě proto, že se jednalo o jednotné území. Po roce 1920 se již věnujeme pouze polskému národnostnímu školství v české části Těšínského Slezska, tedy na Zaolší.

V rámci historicko-pedagogického výzkumu byly využity tištěné normativní materiály, archivální dokumenty. Materiály týkající se evangelických škol a zde působících učitelů pocházely z Knihovny a archívu Tschammera v Těšíně (Biblioteka i Archiwum Tschammera w Cieszynie). Školní kroniky, učebnice a jiné ve školách používané materiálně didaktické prostředky pocházely z Archívu Karviná, Zemského archívu v Opavě, Dokumentačního centra Kongresu Poláků (Ośrodek Dokumentacyjny Kongresu Polaków). Bylo využito také mnoha knižních zdrojů a dalších zdrojů dostupných v knihovnách. Především se jednalo o materiály přechovávané v následujících institucích: Knihovna Těšínská (Książnica Cieszyńska), Mětská knihovna v Těšíně (Biblioteka Miejska w Cieszynie), Knihovna evangelického sboru Rudolfa Tschammera (Biblioteka Zboru Ewangelickiego im. Rudolfa Tschammera), Knihovna slezského těšínského muzea (Biblioteka Muzeum Śląska Cieszyńskiego), Pedagogická knihovna (Biblioteka Pedagogiczna), Knihovna Český Těšín, Regionální knihovna Karviná, Oddělení polské literatury regionální knihovny Karviná (Oddział Literatury Polskiej Biblioteki Regionalnej w Karwinie). Důležitým zdrojem byly také noviny a tiskopisy vydávány pro učitele, především „Školský věstník“, který byl

vydávány od roku 1904, „Pedagogický měsíčník“ („Miesięcznik Pedagogiczny“), který vycházel v letech 1892–1939, a dvoutýdeník „Vzdělávací průvodce“ („Przewodnik Oświatowy“) vydávaný Společností lidové školy (Towarzystwo Szkoły Ludowej) v letech 1907–1939. Důležitým zdrojem byly také časopisecké zdroje, týdeník „Gwiazdka Cieszyńska“, vydávaný v letech 1851–1939, a měsíčník „Zwrot“ vydávaný od roku 1949 až dodnes.

V poslední kapitole se věnujeme popisu a zhodnocení současného stavu školství s polským vyučovacím jazykem na území Zaošší, a to pomocí obsahové analýzy internetových stran mateřských, základních a středních škol s polským vyučovacím jazykem, internetových stran Pedagogického centra pro polské národnostní školství (Centrum Pedagogiczne dla Polskiego Szkolnictwa Narodowościowego), internetových stran Kongresu Poláků (Kongres Polaków), internetových stran Společnosti polských učitelů v České republice (Towarzystwo Nauczycieli Polskich w Republice Czeskiej). Důležitým zdrojem byl také měsíčník „Zwrot“. V poslední kapitole jsou také představeny výsledky kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Za pomoci dotazníkového šetření byla zjištěna národnost rodičů žáků a dětí, které navštěvují základní a mateřské školy s polským vyučovacím jazykem, úroveň bilingvismu rodičů, zaměřili jsme se také na jazyk používaný v každodenní mluvě rodičů s dětmi, prarodičů s dětmi, rodičů mezi sebou či rodičů s prarodiči. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 203 respondentů. Pomocí kvalitativního výzkumu realizovaného metodou polostrukturovaných rozhovorů s 18 rodiči dětí a žáků navštěvujících mateřskou a základní školu s polským vyučovacím jazykem v Karviné jsme se zaměřili na motivy rodičů, které je vedly k zapsání dítěte do této základní či mateřské školy. Výzkum realizovaný metodou polostrukturovaných rozhovorů se zaměřoval také na průběh domácí přípravy na vyučování v těchto rodinách.